Janko Gorjanc

Varnost in zdravje pri delu
PRILOŽNOST ZA SOODLOČANJA ALI LE OBVEZNOST ZARADI ZAKONODAJE?

Zakon o varnosti in zdravju pri delu (ZVZD Ur.l. RS št. 56/99, 22/01) v temeljnih določbah delodajalcu nalaga dolžnost, da zagotoviti varnost in zdravje delavcev v zvezi z delom. V ta namen mora delodajalec izvajati ukrepe, potrebne za zagotovitev varnosti in zdravja delavcev, vključno s preprečevanjem nevarnosti pri delu, obveščanjem in usposabljanjem delavcev, z ustrezno organiziranostjo ter potrebnimi materialnimi sredstvi.

Delodajalec je dolžan **izvajati take preventivne ukrepe in izbirati take delovne in proizvajalne metode**, ki bodo zagotavljale večjo stopnjo varnosti in zdravja pri delu, ter bodo vključene v vse aktivnosti delodajalca in na vseh organizacijskih ravneh. Če delodajalec prenese strokovne naloge na področju varnosti in zdravja pri delu na strokovnega delavca ali strokovno službo, ga to ne odvezuje odgovornosti na tem področju. Obveznosti delavcev na področju varnosti in zdravja pri delu ne vplivajo na načelo odgovornosti delodajalca.

Delodajalec mora izvajati ukrepe PZV na način, da pri tem upošteva **naslednja temeljna načela:**

- izogibanje tveganjem;
- ocenjevanje tveganj, ki se jim ni mogoče izogniti;
- obvladovanje tveganj pri njihovem viru;
- prilagajanje dela posamezniku z ustreznim oblikovanjem delovnega mesta in delovnega okolja, izbiro delovne opreme ter delovnih in proizvajalnih metod;
- zagotavljanje ukrepov za ohranjanje in krepitev zdravja;
- prilagajanje tehničnemu napredku;
- nadomeščanje nevarnega z nenevarnim ali manj nevarnim;
- razvijanje celovite varnostne politike, ki vključuje tehnologijo, organizacijo dela, delovne pogoje, medčloveške odnose ter dejavnike delovnega okolja;
- dajanje prednosti splošnim varnostnim ukrepom pred posebnimi;
- dajanje ustreznih navodil in obvestil delavcem.

Pomembnejše določbe ZVZD

Pravice delavcev

1. Vse **dolžnosti delodajalca** po tem zakonu in predpisih, izdanih na njegovi podlagi, **so hkrati pravice delavca** v zvezi z zagotavljanjem njegove varnosti in zdravja pri delu.
2. **Delavec ima pravico** do dela in delovnega okolja, ki mu zagotavlja varnost in zdravje pri delu.
3. Delovni proces **mora biti prilagojen** telesnim in duševnim zmožnostim delavca, delovno okolje in sredstva za delo pa morajo glede na naravo

dela zagotavljati delavcu varnost in ne smejo ogrožati njegovega zdravja.

Vloga delavskih predstavnikov (sveta delavcev, sindikata,...)

- Delodajalci in delavci oziroma njihovi predstavniki se morajo o vprašanjih varnosti in zdravja pri delu medsebojno obveščati, skupno posvetovati ter soodločati v skladu s tem zakonom in predpisi o sodelovanju delavcev pri upravljanju.

- Zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu ne sme delavcu povzročiti finančnih obveznosti, prav tako ne smejo zdravstvene posledice opravljanja dela prizadeti delavčeve plače ter posegati v njegov z delom pridobljeni materialni in socialni položaj.

- Ukrepi, ki jih izvaja delodajalec in ki se nanašajo na varnost in zdravje pri delu, ne smejo delavcem povzročati nobenih finančnih obveznosti.

Obveznosti delodajalca

- Vsak delodajalec mora izdelati in sprejeti **izjavo o varnosti** v pisni obliki, s katero določi način in ukrepe za zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu ter jo dopolnjevati ob vsaki novi nevarnosti in spremembi ravni tveganja.

Izjava o varnosti z oceno tveganja

Podpisana I**zjava o varnosti** z oceno tveganja je temeljni dokument, s katerim delodajalec opredeli nevarnosti za poškodbe in zdravstvene okvare in sprejme **Program ukrepov PZV** za zagotavljanje varnega in zdravega dela. Ukrepi za zagotavljanje varstva in zdravja pri delu, ki jih delodajalec predvidi, temeljijo na sprejemljivosti nivoju tveganja, in so:

- neposredno vlaganje v višji nivo tehnične varnosti,
- nakup ustrezne opreme za osebno varstvo delavcev (osebna varovalna sredstva),
- zagotavljanje periodičnih preiskav delovnega okolja in opreme,
- izdaja navodil in odredb za varno delo,
- ukrepi zdravstvenega varstva (zdravniški pregledi na osnovi ocene tveganja),
- izobraževanje in usposabljanje zaposlenih
- ukrepi prve pomoči in reševanja,
- obveščanje in informiranje zaposlenih o tveganjih za poškodbe in zdravstvene okvare,
- posvetovanje z zaposlenimi in delavskimi predstavniki o preventivnih ukrepih varstva in zdravja pri delu,
- drugi ukrepi delodajalca za dvig nivoja varstva in zdravja pri delu.

Odločitev glede sprejemljivega nivoja tveganja je odgovornost delodajalca potem, ko je analiziral vse nevarnosti za poškodbe in zdravstvene okvare. Različne metodologije ocenjevanja tveganja razvrstijo v več nivojev, v principu pa velja:

- najvišji nivo tveganja zahteva ***takojšnje ukrepanje,***
- ***nesprejemljiv nivo tveganja***, ki predvideva odpravo tveganj v kratkem časovnem obdobju (obdobje do enega leta)

- nesprejemljiv nivo tveganja, ki predvideva odpravo tveganj ***v daljšem časovnem obdobju*** glede na razpoložljiva materialna sredstva,
- ***sprejemljiv nivo tveganja***, ki ne predvideva dodatnih varnostnih ukrepov.

Pri odločanju o Programu ukrepov PZV mora delodajalec upoštevati osnovno **doktrino in temeljna načela varstva in zdravja pri delu**, in sicer:

- izogibanje tveganjem (nevarnost oz. tveganje odkloniti v celoti oz. tveganje zmanjšati na sprejemljiv nivo);
- obvladovanje tveganj pri njihovem viru (načrtovati splošne in posebne varnostne ukrepe za zagotavljanje varnosti);
- prilagajanje dela posamezniku z ustreznim oblikovanjem delovnega mesta in delovnega okolja, izbiro delovne opreme ter delovnih in proizvajalnih metod;
- zagotavljanje ukrepov za ohranjanje in krepitev zdravja;
- prilagajanje tehničnemu napredku;
- nadomeščanje nevarnega z nenevarnim ali manj nevarnim;razvijanje celovite varnostne politike, ki vključuje tehnologijo, organizacijo dela, delovne pogoje, medčloveške odnose ter dejavnike delovnega okolja;
- dajanje prednosti splošnim varnostnim ukrepom pred posebnimi;
- dajanje ustreznih navodil in obvestil delavcem.

Preventivni ukrepi varstva in zdravja pri delu, ki jih delodajalec sprejme na osnovi analize nevarnosti z oceno tveganja morajo biti opredeljeni z odgovorno osebo za realizacijo in rokom realizacije. Po izvedenem preventivnem ukrepu mora delodajalec z ponovno oceno tveganja potrditi učinkovitost ukrepa.

Sistemski pristop na področju VZD

Mednarodna specifikacija OHSAS 18001:1999 določa zahteve za sistem vodenja poklicnega zdravja in varnosti. Na tej osnovi tovarna opredeli lastno politiko in cilje s tem, da upošteva zakonske in druge zahteve ter informacije v zvezi z poklicnim zdravjem in varnostjo pri delu (nadalje PZ&V). Sistem vodenja PZ&V se nanaša na vidike, ki presegajo z zakonom in predpisi določene mejne vrednosti in vidike, ki za družbo predstavljajo nesprejemljiv nivo tveganja za nezgode in zdravstvene okvare.
S prilagoditvijo delovanja elementom in zahtevam specifikacije OHSAS 18001 ter na podlagi Zakona o varnosti in zdravju pri delu je mogoče oblikovati učinkovit program VZD, ki mora vključevati:

- Ukrepe za sistematično znižanje nivo tveganja za nezgode pri delu, poklicne bolezni in okvare zdravja, ki so posledica dela;
- Ukrepe za zmanjšati pogostost in resnost nezgod pri delu in negativne vplive dela na zaposlene ter odsotnost zaradi vplivov dela;

Sistem vodenja poklicnega zdravja in varstva pri delu vključuje politiko, okvirne in izvedbene cilje ob upoštevanju standardov in zakonodaje in omogoča prepoznavanje pomembnih vidikov poklicnega zdravja in varnosti pri delu. Sistem omogoča prepoznavanja nevarnosti in ocenjevanja tveganja za poškodbe in zdravstvene okvare, vzdržuje in nadzoruje opremo in naprave, za varovanje delavcev pred poškodbami in zdravstvenimi okvarami, ter opremo za posredovanje v izrednih razmerah.

Sistem deluje na principu nenehnega izboljševanja (načrtuj, izvedi, preveri, izboljšaj) in vsebuje:

- Dokumentirane zahteve,
- Sistem nadzora,
- Izboljšave, korektivne in preventivne ukrepe v primeru neskladnosti,
- Primerno usposabljanje za izboljšanje znanja in zavesti.

Obveščanje in komuniciranje na področju PZV

Delodajalec mora delavce obveščati o varnem delu tako, da:

- izdaja pisna obvestila in navodila. V izjemnih primerih (ob neposredna nevarnost za življenje in zdravje) so obvestila in navodila lahko tudi v ustni obliki;
- delavce seznaniti o vrstah nevarnosti na delovnem mestu ter o varnostnih ukrepih, potrebnih za preprečevanje nevarnosti in zmanjšanje škodljivih posledic;
- noseče delavke, mlade delavcev, starejše delavcev in delavcev z zmanjšano delovno zmožnostjo obvešča o rezultatih ocenjevanja tveganja ter o ukrepih delodajalca za varnost in zdravje teh delavcev pri delu;
- na mesto, kjer preti neposredna in neizogibna nevarnost, omogoči dostop le tistim delavci, ki so za delo na takem mestu dobili posebna navodila.

Specifikacija **OHSAS 18001** v elementu **4.4.3.** določa zahteve za posvetovanje in komuniciranje na področju PZV. Družba, ki vzpostavi sistem Poklicnega zdravja in varnosti pri delu, mora vzpostaviti in vzdrževati notranje in zunanje komuniciranje z zainteresiranimi strankami. Komuniciranje v sistemih vodenja poklicnega zdravja in varnosti je opredeljeno kot:

- Notranje komuniciranje med različnimi ravnmi in funkcijami znotraj organizacije ter komuniciranje z zaposlenimi oz. njihovimi predstavniki,
- Sprejemanje, dokumentiranje in odgovarjanje v postopku komuniciranja z zunanjimi zainteresiranimi strankami.

Oblike rednega komuniciranja (primer)

- **Mesečni varnostni sestanek** (Monthly Safety Meeting)
  - Vodstvo tovarne
  - Strokovni delavci VZD (Pooblaščena oseba, Koordinatorji VZD)
  - Predstavniki delavcev (Predsednik SD)

- **Mesečni sestanek vodstva z delavskimi predstavniki**
  - Direktor proizvodnje
  - Predstavniki delavcev (SD, Reprezentativna sindikata)
  - Odgovorne osebe (OE, VZD, KADRI,…)
- **Tedenska presoja varstev**
  - Vodstvo tovarne
  - Strokovni delavci VZD
  - Predstavnik delavcev + delavec
- **Ergonomski tim**
- **Varnostni tim** (Analiza nevarnosti & Ocena tveganja)

Zaključek

Ključnega pomena za uspeh na področju poklicne varnosti in zdravja pri delu je, da **delodajalci delavske predstavnike v začetku leta seznanijo z Programom ukrepov PZV**. Program mora temeljiti na analizi nevarnosti z oceni tveganja. Jasno in nedvoumno mora biti opredeljen sprejemljiv nivo tveganja, in navedeni vsi preventivni varstveni ukrepi in v ta namen rezervirana materialna sredstva.